

грчкој књижевности прве половине XX века, и у историјском роману, хроничи Првог светског рата, *Живој у зроби* Стратиса Миривилиса, и у аутобиографском роману Илије Венезиса, посебно у роману-хроничи *Број 31328*, дакле у књизи којој је писац дао назив по свом заробљеничком броју, описујући своју младачку голготу у турском затвору у Анадолији. „Књига је ода људској солидарности која унесрећене уједињује и развија им снагу да се жртвују за сапат-

ника али и за оно мало наде да се опетане. Сам писац, у пролеће 1945. године, само који месец пошто се још једна светска катаклизма окончала, о свом роману каже: „ Ова књига је крвљу писана. У њој говорим... о људском срцу препуклом. Она је хроника једног периода у низу сличних раздобља у животу Грчке. Она је прича о изгону целог једног народа који пред неумољивом силом напушта своја огњишта, исто онако како се то пре и после тога дешавало у другим деловима света...“

Миодраг Стојановић

ПОЧЕТАК ГРЧКОГ ПРЕПОРОДА

Јоанис А. Пападријанос, *Грчки устанак 1821. и његове балканске размере*,
Комотини 1997

Најновија студија Ј. А. Пападријаноса, проф. балканске историје на Демокритовом универзитету Тракије (Грчка), посвећена је сенима академика Радована Самарџића.

Као резултат својих дугогодишњих истраживања, проф. Пападријанос је до сада објавио већи број расправа и две књиге које се односе на присуство хеленизма у српским земљама у XVIII и XIX веку. Овога пута он се бави једном недо-вољно истраженом темом, из два разлога углавном: најпре због тога што се грчка и европска историографија до сада бавила искључиво учешћем западно-европских филхелена у грчком устанку 1821. против Турака, а онда и због разлике друштвених система и подозрења које је настало међу балканским народима после Другог светског рата. Последњих година, међутим, на површину избијају значајни архивски извори који вишеструко осветљавају међубалканску сарадњу. Ослањајући се на те још необјављене податке, аутор проучава у овој својој студији устанички програм Риге Велестинлиса, који је имао свебалкански карактер, и подвлачи: „Рига је насто-

јао да против Турака подигне не само Грке него и све друге балканске народе који би, после свога ослобођења, основали једну Федерацију, једну Републику у којој не би било места анархији тирана“.

У наставку, аутор се осврће на важну улогу коју је имао Први српски устанак на идеолошком уздизању још неослобођених Грка, који их је научио да снага једног народа може да победи и такво вишевековно Царство, уколико је тај народ надахнут идејом слободе, спреман да се за њу жртвује. Такође се излажу покушаји Филипика хетерије (1814) како би добила помоћ и других балканских народа за извршење својих националноослободилачких планова.

Проф. Пападријанос затим прелази на разматрање посланичких мисија које је припремила и упутила Привремена влада устаничке Грчке на двор српског кнеза Милоша Обреновића и црногорског владике Петра I Петровића Његоша. Циљ ових мисија да закључи официјелни договор о савезу између устаничке Грчке, с једне, и Србије и Црне Горе, с друге стране, није успео из многих и озбиљних разлога који се образлажу у овој књизи.

Али, насупрот немогућности званичне Србије и Црне Горе да отворено учествују у борби устаничке Грчке, било је обичних људи на Балканском полуострву који су похитали да са ентузијазмом помогну националноослободилачки покрет Грка; управо то и чини предмет последњег поглавља ове студије, које носи наслов „Балкански добровољци на страни грчких устаника“. Међу овим добровољцима било је много Срба и Црногораца организованих у групе и одреде. Посебно се издвајао одред који је окупио челник Атанасије Димитријевић са 105 српских патриота. Овај одред српских добровољаца пришао је грчким

устанцима од самог почетка њихове борбе. Због својих ратничких врлина, искуства и командних способности, многи српски и црногорски добровољци добили су висока војна одликовања грчке устаничке владе. Посебно су се истакли као ратници на страни грчких устаника – Васо Мавровуниотис (Црногорац), Константин Немања (Србин), Хадис Христос (Бугарин), Константин Маријановић и други. Тако је устанички програм Риге Велестинлиса одјекну међу свим балканским народима, придобио их је за своје ослободилачке планове од туркократије као и за српско-грчке везе у време Првог српског устанка (1804–1813).

Миодраг Симојановић

РИГА ВЕЛЕСТИНАЦ – Рига од Фере – 200 година,
друго издање: Министарство за штампу и медије Републике Грчке,
Биро за штампу Амбасаде Грчке у Београду, Београд 1998

Сви који се баве проучавањем Балкана могу се сложити у једном: да су књиге, у којима се обрађује Балкан у целисти, и више него ретке. Њих је тек неколико – но, то су праве синтезе свих друштвених, културних, политичких, историјских веза између самих балканских народа као и балканских народа (тј. Балкана шире посматрано) с Европом.

Када је реч о знаменитим Балканцима (а намерно кажемо о Балканцима, не о Румунима, Србима или Грцима) таквих књига је још и мање. Разлоге за ову појаву ваља тражити, пре свега, услед уске усредсређености сваког народа на своју нацију и судбину, при чему се занемарују други народи који живе у непосредном суседству. Често се дешава да поједине знамените личности неког народа представљају извор сметњи и сукоба између двају (или више) народа због различитог тумачења и сагледавања њихове активности. Али, постоје и случајеви када је нека личност општеприхваћена у више

националних средина – једна од таквих, изузетно ретких, јесте Рига од Фере коме је посвећена назначена књига.

Она представља својеврсну збирку пригодних текстова не само наших угледних књижевника и историчара, него и Грка, насталих у различито време. Књига садржи уводну реч г. Спиридона Хадзараса који објашњава циљ ове невелике књиге: „Биро за штампу Амбасаде Грчке је одлучио да поново објави нека стара, сада већ недоступна, српска издања, заједно са неким новим монографијама, да би млађи Срби боље упознали ко је био тај Рига којег поштују Србија и, нарочито, град Београд...“ Потом следи упоредни текст на немачком и српском извештаја о предаји Риге Велестинца и његових сабораца пуковника Шерца, да би се затим читаоцима обратио г. Антониос Кулас, приређивач ове публикације, који, између осталог, каже: „Циљ овог издања није да се већ постојећим дода још једно, јубиларно издање о Риги. Ово